

Kalendár

je rozdelenie času do väčších celkov podľa zvolených kritérií súvisiacich s obhom Mesiaca okolo Zeme (mesiac) a Zeme okolo Slnka (rok).

Najstarší známy kalendár vznikol v Egypte v 4. tisícročí pred Kr. V Číne sa vytvorenie kalendára pripisuje cisárovi Fu Simu. Mayovia používali špecifický mayský kalendár. V staroveku sa roky často počítali podľa vlády panovníkov. V Grécku sa počítali od prvých olympijských hier, čiže 776 pred Kr. V Ríme sa roky počítali od založenia mesta Rím (ab urbe condita), čiže od 753 pred Kr. Pre Arabov je to od roku 622, čiže od Hidžry.

V Európe sa roky počítajú od (údajného) narodenia Krista. Toto počítanie zaviedol mních Dionysius Exiguus okolo roku 532. V roku 1582 sa začal používať gregoriánsky kalendár, predtým sa používal juliánsky kalendár.

Staroegyptský kalendár je systém organizovania dní, ktorý používala staroveká egyptská spoločnosť pre náboženské, spoločenské, obchodné a administratívne účely. Podľa staršieho názoru Egyptania používali tri rôzne kalendárne systémy, ktoré boli postavené na astronomických pozorovaniach – pôvodný lunárny, schematický lunárny a občiansky. Súčasná egyptológia pripúšťa možnosť, že Egyptania vždy používali jeden kalendár, ktorý dnes nazývajú občianskym, s vloženými sviatkami slávenými podľa lunárneho cyklu. Kalendáre boli späté s hviezdou Sírius.

Juliánsky kalendár je kalendár, ktorý zaviedol v roku 45 pred Kr. Julius Caesar. Dĺžka 12 mesiacov bola stanovená tak, aby dala 365 dní v obyčajnom roku, v priestupných rokoch bol pridaný jeden deň vo februári a rok mal 366 dní. Astronomická skutočnosť je však mierne odlišná, preto sa s ňou Juliánsky kalendár rozchádza rýchlosťou približne 1 deň za 128 rokov (11 min. a 14 sek. za 1rok). Používal sa až do konca 16. storočia, keď už odchýlka kalendára bola neúnosná. Preto pápež Gregor XIII. nariadil jeho úpravu a zaviedol Gregoriánsky kalendár. V niektorých krajinách, napríklad v Rusku, sa juliánsky kalendár používal až do prvých dekád dvadsiateho storočia. Preto sa napríklad októbrová revolúcia, podľa juliánskeho kalendára, odohrala v novembri podľa gregoriánskeho kalendára. Juliánsky kalendár dodnes používa napríklad pravoslávna cirkev na výpočet dátumu Veľkej noci. Od roku 1900 je rozdiel medzi juliánskym a gregoriánskym kalendárom 13 dní.

Do uvedeného roku v celom kresťanskom svete platil juliánsky kalendár, ktorý ešte v 1. storočí pred Kr. zaviedol Gaius Iulius Caesar. On reformoval pôvodný rímsky kalendár najmä pre potrebu prakticky vyriešiť problém počtu dní v roku. Jeho veľkým nedostatkom bol výpočet, na ktorom bol založený. Oproti solárnemu roku sa kalendárny oneskoroval každoročne o 11 min a 14 sek. Keď sa každé štyri roky pridal celý deň, bolo to o 44 minút a 52 sekúnd viac ako malo byť a takto sa nový rok slávil o spomínaný čas neskôr, ako sa v skutočnosti začal. Ku koncu letopočtu robila táto odchýlka okolo troch štvrtín dňa, ku koncu 4. storočia to boli už tri dni, v 13. storočí sedem a v 16. storočí dokonca desať dní. V čase zavedenia juliánskeho kalendára bola jarná rovnodennosť 25. marca, v čase prvého nicejského koncilu (v roku 325) pripadla na 21. marca, čo ostal potom fixný dátum jarnej rovnodennosti, lebo bol veľmi dôležitý pri určovaní dátumu Veľkej noci a iných pohyblivých cirkevných sviatkov. Avšak v 16. storočí pripadla skutočná jarná rovnodennosť na 11. marca a jesenná na 11. septembra, pričom najkratší deň bol 11. december a najdlhší 11. jún.

Takáto odchýlka bola príliš citeľná na to, aby ju bolo možné ignorovať a počas celého stredoveku sa ju mnohí snažili odstrániť. V roku 1582 túto snahu završil pápež [Gregor XIII.](#), podľa ktorého dostal nový kalendár svoje meno - gregoriánsky. Navrhol ho ale [neapolský fyzik](#) a astronóm [Aloysius Lilius](#) (asi 1510 - 1576) pričom vyriešil dva kľúčové problémy - odstránenie časovej odchýlky desiatich dní a zabránenie, aby sa to v budúcnosti opakovalo zavedením prestupných rokov.

Prvý problém sa podarilo odstrániť bez ťažkostí. Desať prebytočných dní sa jednoducho vynechalo a kalendár sa tak zosúladiť s očakávaným stavom. Gregor XIII. v pápežskej bule [Inter gravissimas](#) z 24. februára 1582 nariadil, aby po 4. októbri 1582 hneď nasledoval 15. október.

..., aby sa jarná rovnodennosť neodchýlila od 21. marca, ustanovujeme " každý štvrtý rok prestupným (ako je zvykom), s výnimkou celých storočí, ktoré až doposiaľ prestupné boli. Želáme si, aby rok 1600 ešte prestupným ostal, ale ďalšie nasledujúce celé storočia už prestupné roky mať nebudú, iba každé celé štvrté storočie. Prvé tri celé storočia teda prestupné nebudú a až štvrté storočie prestupné bude, takže roky 1700, 1800 a 1900 prestupné nebudú. Avšak rok 2000, tak ako je zvykom, bude mať vložený prestupný deň, február bude mať dvadsaťdeväť dní, a toto pravidlo vkladania celého „ prestupného storočia bude platiť pravidelne každé štvrté storočie.

Stanovili sa tiež ďalšie detaily, z ktorých vyplynulo, že na každých štyristo rokov vychádza deväťdesiatšesť prestupných rokov. Takýmto spôsobom sa zabezpečila vysoká presnosť, ktorá je bohato dostačujúca. Rok má v tomto kalendári dĺžku 365,2425 dňa, čím sa od astronomického roku líši iba o tri desiatitisíciny dňa. Táto chyba narastie na rozdiel jedného dňa až o 3600 rokov.

Rozdiel medzi gregoriánskym a juliánskym kalendárom je v súčasnosti trinásť dní. Tento stav potrvá až do 1. marca 2100, kedy o jeden deň narastie.

Gregoriánsky kalendár nazývaný „[novostýlový](#)“ prijala väčšina katolíckych krajín takmer okamžite, väčšinou v rozmedzí rokov 1582 - 1584. Na území [Čiech](#) a [Moravy](#) to bolo pravdepodobne v roku 1584, na území Slovenska asi o tri roky neskôr. Nekatolícke krajiny ho prijímali veľmi pomaly. Protestantské oblasti [Nemecka](#) ho akceptovali čiastočne v roku 1700 a úplne až v roku 1775. [Veľká Británia](#) a jej zámorské kolónie ho zaviedli v roku 1752, keď už bola odchýlka jedenásť dní. Pre nich preto po 2. septembri 1752 nastal 14. september. [Japonsko](#) prijalo až v roku 1873.

Zvláštna je situácia v krajinách vyznávajúcich [pravoslávne náboženstvo](#). Tie ho oficiálne prijali až v dvadsiatom storočí (napr. [Rusko](#) v roku 1918 a [Grécko](#) až z roku 1923). Kým však pre civilné účely je v platnosti gregoriánsky kalendár pre cirkevné účely sa naďalej používa kalendár juliánsky.